

2011-08-10

Slutsatser av Digitalt projekt 2010 – 2011

1. Inledning

Med start hösten 2009 genomförde Filminstitutet ett projekt för digitalisering av biografier och utveckling av digital biografdistribution. Syftet var att undersöka möjligheter med digital biografdistribution i Sverige, och bidra med erfarenheter till diskussionen om framtida finansieringsmodeller för digitalisering av biografier i hela landet. Mer specifikt var målet att undersöka om bredden i filmutbudet, biografernas attraktivitet samt publiken för svensk film kunde öka i och med digitaliseringen.

Projektet hade en budget på ca 12 Mkr. Ca 11 Mkr avsattes för stöd till digital projektionsutrustning (2K), 1 Mkr till stöd för digitala kopior och 100 000 kr för utbildningsinsatser. Det var 120 biografier som sökte stödet, och i december 2009 fördelades stöd till 28 biografier som fick upp till 60 % av installationskostnaden täckt. Stödet till framtagning av digitala kopior nyttjades bara i ett fall, vilket vi återkommer till senare i denna rapport.

Urvalet av salonger i projektet inkluderade en variation av biografägare, salonger i både storstäder och på mindre orter samt biografier med olika inriktning. De biografier som valdes ut hade också visat upp kreativa planer för programsättning, lokalt publikarbete och marknadsföring. Samtliga salonger i projektet hade också mer än 50 föreställningar 2009, förutom Biostaden 2 i Karlskrona som öppnade så sent som den 17 december detta år.

Som framgår av tabellen nedan var ca hälften av salongerna belägna på orter med mindre än 30 000 invånare. Vad gäller de tolv salongerna på de två största ortskategorierna tillhörde två salonger s.k. komplementsbiografier, dvs. mindre biografier som huvudsakligen visar en alternativ repertoar. Av de övriga tio salongerna ingick nio i multiplex (här definierat som biografier med minst fem salonger).

Urvalet av biografialonger i projektet

Ortskategori	Antal salonger
Orter 1-20	9
Orter 21-36	3
Orter 37-70	7
Orter 71-210	6
Orter övriga	3

Förklaring: Ortskategorier

Ortskategori	Invånare
Orter 1-20	> 55 000
Orter 21-36	30 000 – 55 000
Orter 37-70	16 900 – 30 000
Orter 71-210	3 700 – 16 900
Orter övriga	< 3 700

Även geografisk spridning var en bedömningsgrund i projektet. Urvalet omfattade biografier i 18 av landets 21 län. I tio län fick en salong stöd. I sju av de större länen erhöll två salonger stöd.

Under en mätperiod på tolv månader studerades biografernas utbud och publikutveckling. Mätperioden pågick mellan 30 april 2010 och 28 april 2011. Ett

motkrav för stödet till biograferna var att minst en fjärdedel av föreställningarna i de stödda salongerna under mätperioden skulle utgöras av svensk film. Biograferna skulle också visa minst 10 av de svenska filmer som premiärsättes under perioden.

I den statistiska analys som ligger till grund för slutsatserna i denna rapport har vi konsekvent jämfört utfallet under mätperioden med utfallet föregående tolv månader. Vi har också jämfört utvecklingen för projektsalongerna med övriga salonger på respektive ortskategori.

Förklaring: Perioder

Namn	Period
DP Period 1	Jämförelseperiod (maj 2009 – april 2010)
DP Period 2	Mätperiod (maj 2010 – april 2011)

Utöver analys av statistik genomfördes intervjuer med samtliga biografer i projektet i början av december 2010. En enkät till biograferna och en enkät till distributörerna lades ut på webben efter mätperiodens slut i maj 2011. Samtliga biografägare som deltog i projektet har svarat på enkäten. Enkäten till distributörerna besvarades av åtta bolag. Möjligen skulle resultatet kunna ha sett något annorlunda ut om alla distributörer som ombads svara på enkäten (15 bolag) hade svarat. Dock handlade frågorna om attityder och upplevelser. Den statistiskt underbyggda analysen har inte påverkats av detta.

2. Tekniska erfarenheter

Merparten, 19 salonger, fick utrustningen på plats under perioden mars – maj 2010. Resten blev startklara under sommaren och tidig höst. Förseningarna berodde främst på att efterfrågan i världen på utrustning ökade kraftigt och att tillverkarna inte förmådde att svara upp mot den. Dessutom uppstod förseningar på grund av att teknikleverantörerna hade svårt att svara mot en ökad efterfrågan på deras tjänster.

Fyra teknikföretag har genomfört installationerna. Flest har Videvox gjort (15), följt av Unique (8 SF-salonger). Resten genomfördes av Winbergs Kino (4 Sv. Bio) och XDC (1). De flesta biografier är nöjda med installationen men en del frustration har förekommit när leverantören inte hunnit med vad man lovat och förseningar uppstått.

Utifrån intervjuerna kan konstateras att det varit oväntat få problem med tekniken. Visserligen anser flera ”visningsoperatörer” att teknikleverantören borde ha gett en längre introduktion i hanteringen av utrustningen men i stort har teknikskiftet fungerat bättre än förväntat.

FHP, Videvox och Filminstitutet anordnade i samarbete en tvådagars fortbildning i Malmö i maj 2010. Medarbetare från i stort sett samtliga biografier i projektet deltog. Utbildningsinsatsen var uppskattad av deltagarna och startade också ett erfarenhetsutbyte mellan biograferna.

När det gäller ”nycklar” (KDM= Key Delivery System) har det varit vissa problem för biograferna att låsa upp hårddiskarna. Huvudorsaken är att branschen ännu inte kommit fram till en gemensam lösning av nyckelhanteringen. Alla gör olika. Hanteringen har dock börjat fungera bättre. I den avslutande enkäten uppgav en övervägande majoritet att problem med nycklar antingen förekommit sällan eller inte alls. En biografägare svarade dock att de haft problem med nycklar ofta.

Kostnaden för installationerna blev lägre än beräknat. Flera biografier förhandlade ner priserna. En leverantör gav rabatt. Slutkostnaden varierade mellan olika salonger, men var i flera fall under 600 000 kr, exklusive 3D. Trots att stödet inte gick till 3D teknik satsade flertalet biografier på detta själva i samband med installation av övrig digital utrustning.

3. Ett breddat filmutbud på bio?

Om digitaliseringen innebär att biograferna kommer att erbjuda ett mer varierat utbud har varit en frågeställning under projektet. Mot bakgrund av att repertoaren generellt domineras av amerikansk och svensk film kan utbudet av "övrig" film på repertoaren vara ett sätt att mäta hur utbudet skiljer sig från en biograf till en annan, eller från en tid till en annan. Då internationell samproduktion gör att flera Hollywood-filmer definieras som exempelvis brittiska, kanadensiska eller tyska lägger vi här också en gräns på att det ska vara filmer med högst 250 000 besök. Totalt hade då 80 sådana "övriga" filmer premiär under mätperioden. Av dessa var det 45 som distribuerades digitalt (56 %). Detta kan jämföras med att 80 % av de premiärsatta filmerna med mer än 250 000 besök fanns tillgängliga digitalt.

Tittar man på projektets stödda salonger under projekttiden och jämför med motsvarande period ett år tidigare kan man se att 22 av projektets 28 salonger har fått ett mer varierat utbud.

Kompletterande utbud: antal "övriga" filmer per projektsalong

Tätortsindelning	DP period 1	DP period 2	P2/P1	P2/P1 i %	Jmf ortskategori
Orter 1-20	13	15	2	15,4%	5,4%
Orter 21-36	3	5	2	66,7%	58,3%
Orter 37-70	6	7	1	16,7%	6,7%
Orter 71-210	8	9	1	12,5%	12,5%
Orter övriga	4	6	2	50,0%	0,0%

Med denna metod framgår att utbudet blivit bredare i alla ortskategorier. Procentuellt har förändringarna varit mest positiva på "orter övriga" och "orter 21-36". Också om man jämför den generella utvecklingen i respektive ortskategori ökade bredden mer i projektsalongerna än i jämförbara salonger utanför projektet, med undantag för den minsta ortskategorin där utvecklingen var likvärdig för projektsalonger och övriga salonger. Här är det en enskild salong som står bakom minskningen. Övriga salonger i denna ortskategori har fått ett bredare utbud.

Den positiva tendensen skulle kunna ha varit ännu tydligare om samtliga filmer som premiärsattes under mätperioden hade tillgängliggjorts digitalt. I vissa fall upplevde biograferna att det fortfarande var svårt att få tag på kopior av smal film. Som nämnts i inledningen nyttjades stödet till framtagning av digitala kopior av kvalitetsfilm bara i ett enda fall. En förklaring till att distributörerna i vissa fall valde att inte erbjuda filmerna digitalt (trots möjligheten till stöd) var att de digitala salongerna i multiplex i större städer var fullbokade av 3D samtidigt samtidigt som de flesta arthousebiografer fortfarande inte hade 2K-projektion, och därmed efterfrågade andra format. Det begränsade antalet 2K-salonger i större städer verkade som en flaskhals för branschen som helhet.

Distributörerna upplevde dock att de nått fler visningsorter för filmer som lanserats i 2K än vad som tidigare var normalt. Distributörerna upplever också att de nått fler besökare och haft större intäkter för filmer som lanserats i 2K än vad som varit normalt tidigare. De mindre biograferna i projektet upplever samtidigt att de fått tillgång till fler titlar och titlar närmare premiär än tidigare. Detta pekar på att bredden i utbudet kan öka ytterligare när distributionen helt och hållet är digital.

En majoritet av projektsalongerna ökade antalet premiärsatta svenska titlar på repertoaren. Ser man enbart till de åtta multiplexsalongerna gällde dock det motsatta; i denna grupp minskade majoriteten av salongerna antalet premiärsatta svenska filmer. Ett motkrav för stödet var att salongerna skulle visa minst tio svenska långfilmer som premiärsattes under projekttiden. Av de 28 salongerna var det sexton som premiärsatte tio eller fler svenska långfilmer, varav samtliga var småortsbiografer eller komplementsbiografer. Av multiplexsalongerna var det inte en enda som levde upp till kravet.

Andelen 3D-föreställningar säger också något om bredden i utbudet, då 3D-premiärerna hittills har dominerats starkt av vissa genrer (amerikanska action-, fantasy- och äventyrsfilmer). Även här fanns en tydlig skillnad mellan de av projektets salonger som var belägna i multiplex i större städer och övriga projektsalonger. Multiplexsalongerna hade i genomsnitt 57 % 3D-föreställningar, att jämföra med i snitt 31 % för de övriga salongerna.

4. En ökad attraktivitet för biografen?

Av projektets 28 salonger var det sex som ökade sina besök under perioden maj 2010 – april 2011 jämfört med motsvarande period ett år tidigare. Som helhet har de stödda salongerna minskat sina besök med 22,4 %. Inom gruppen finns en stor resultatspridning, alltifrån en minskning om 44,3 procent till en ökning om 37,9 %.

För en rättvis jämförelse bör hänsyn tas till att branschen som helhet i genomsnitt minskade sina biobesök med 16 procent under samma period. Gruppen har alltså som helhet gått något sämre än branschen som helhet. Tolv av de 28 salongerna har uppvisat en mer gynnsam utveckling än branschen som helhet. Sett både till de stödda salongerna och branschen som helhet skiljer sig dock utvecklingen beroende på var i landet biograferna ligger.

Jämfört med övriga biografier i respektive ortskategori så har tolv salonger uppvisat en mer gynnsam utveckling. Vid en titt på de olika ortskategorierna framkommer att det framförallt är salongerna på de mindre orterna som dragit fördelar av digitalisering. De stödda salongerna i tre minsta ortskategorierna har alla en mer positiv utveckling än ortskategorierna som helhet, medan stödda salonger i de två största ortskategorierna har haft en mer negativ utveckling än ortskategorierna som helhet. Allra sämst var utvecklingen för projektets multiplexsalonger.

Besöksutveckling för projektsalongerna

Tätortsindelning	DP period 1	DP period 2	P2/P1	P2/P1 i %	Jmf ortskategori
Orter 1-20	763 617	574 825	-188 792	-24,7%	-9,4%
Orter 21-36	210 511	158 977	-51 534	-24,5%	-8,3%
Orter 37-70	119 966	104 593	-15 373	-12,8%	10,1%
Orter 71-210	93 931	80 210	-13 721	-14,6%	1,4%
Orter övriga	8 514	10 123	1 609	18,9%	30,0%

Oavsett om man tittar på de enskilda salongernas utveckling i sig eller jämför med hur respektive ortskategori som helhet utvecklats så syns den mest gynnsamma utvecklingen på de minsta orterna. Detta tyder på att de haft en mer gynnsam tillgång till film (fler och tidigare) än vad de haft tidigare.

Av de 28 stödda salongerna ökade 24 antalet föreställningar under projektiden jämfört med motsvarande period innan. Gruppen som helhet ökade sina föreställningar med 9,7 procent. Detta kan jämföras med att de i landet som helhet ökade med 1,2 procent. Grupperade i sina ortskategorier framkommer att ökningen av antalet föreställningar var störst på ”orter övriga” samt på ”orter 21-36”. Minst var ökningen på ”orter 1-20”.

Förändring i antalet föreställningar för projektsalongerna

Tätortsindelning	DP period 1	DP period 2	P2/P1	P2/P1 i %	Jmf ortskategori
Orter 1-20	8 129	8 441	312	3,8%	3,3%
Orter 21-36	2 085	2 713	628	30,1%	25,4%
Orter 37-70	4 915	5 359	444	9,0%	7,1%
Orter 71-210	1 946	2 124	178	9,1%	8,1%
Orter övriga	265	378	113	42,6%	44,0%

De flesta mindre biograferna har behållit filmer på servern och tagit upp dem på repertoaren igen vid senare tillfälle, och menar också att detta har lett till en större publik än normalt per film. De mindre biograferna upplever att publiken har varit mer nöjd under mätperioden än tidigare, framförallt på grund av 3D-visningar, ett mer aktuellt filmutbud och bättre bildkvalitet. De mindre biograferna menar också att nya publikgrupper har besökt dem, framförallt på grund av 3D-visningar, ett mer aktuellt filmutbud och marknadsföring/publikarbete. T ex har flera använt sociala medier och andra ”nya metoder” för att öka interaktionen med publiken, t ex möjligheten för publiken att rösta på vilken film de vill se. Vad gäller multiplexbiograferna har ägaren inte upplevt någon förbättring avseende filmtillgång och attraktivitet i och med projektet.

Biograferna upplever att Digitalt projekt har bidragit till att öka kunskapen om digital bio, inte bara inom filmbranschen utan också bland politiska beslutsfattare och inom media. För biograferna i projektet har därmed synligheten lokalt ökat.

5. En ökad publik för svensk film?

Av de 28 salongerna i projektet var det fyra som ökade besöken för svensk film under mätperioden. För en övervägande majoritet minskade alltså besöken för svensk film. I genomsnitt minskade besöken för svensk film med 65 % i projektsalongerna. Även om man tar hänsyn till att utbudet av publikdragande svenska filmer var större under jämförelseperioden (med två av Millenniumfilmerna) så var minskningen betydligt större för projektsalongerna än riket som helhet (där minskningen var 32 %). I samtliga ortsgroperingar förutom ”orter övriga” minskade besöken för svensk film mer i projektsalongerna än i övriga salonger. Allra störst var skillnaden på ”orter 21-36” och ”orter 1-20”.

Projektsalongernas besöksutveckling för svensk film

Tätortsindelning	DP period 1	DP period 2	P2/P1	P2/P1 i %	Jmf ortskategori
Orter 1-20	268 328	60 051	-208 277	-77,6%	-41,0%
Orter 21-36	38 418	6 876	-31 542	-82,1%	-48,9%
Orter 37-70	71 558	44 189	-27 369	-38,2%	-7,6%
Orter 71-210	37 263	30 603	-6 660	-17,9%	-6,2%
Orter övriga	4 911	4 946	35	0,7%	5,0%

En förklaring till det negativa resultatet för svensk film är att bara elva av projektets 28 salonger uppfyllde kravet om att ha 25 % svensk film sett till antalet föreställningar. Samtliga var belägna på mindre orter. Tittar man på salongerna i respektive ortskategori framkommer att det endast är de två minsta som ”kollektivt” klarar kravet om 25 % svensk film.

Andel föreställningar av svensk film i projektsalongerna

Tätortsindelning	DP period 1	DP period 2	P2/P1	P2/P1 i %	Jmf ortskategori
Orter 1-20	32,2%	10,9%	-21%	-21,3%	-18,8%
Orter 21-36	30,6%	24,1%	-6%	-6,4%	-2,7%
Orter 37-70	29,0%	9,5%	-19%	-19,4%	-16,3%
Orter 71-210	35,4%	29,2%	-6%	-6,2%	-3,7%
Orter övriga	49,8%	41,0%	-9%	-8,8%	-6,6%

De stödda salongerna i de tre större ortskategorierna hade inte bara en lägre andel svensk film på repertoaren jämfört med de stödda salongerna i de mindre ortskategorierna utan också en lägre andel än riket som helhet samt en lägre andel än de aktuella ortskategorierna som helhet.

Allra lägst andel svensk film var det i de projektsalonger som ingick i multiplex i större städer. Dessa salonger visade i snitt 9 % svensk film, att jämföra med 24,2 % för de övriga salongerna.

Då salongerna i projektet oavsett ortskategori minskade sin andel av svensk film istället för att öka den, får 25 % -kravet ses som orealistiskt. Som en av de större biografägarna påpekade var kravet svårt att uppfylla utan att störa verksamhetens logik. Man valde då istället att placera filmerna efter sin potential för att få den bästa avkastningen för alla parter (distributör/filmägare, biografägare och 10 % till Filminstitutet). Eftersom många av de stödda projektorerna fanns i de största

salongerna i flersalongsbiografer kunde de inte alltid användas till svensk film eftersom de aktuella filmerna inte alltid behövde så stor kapacitet. Salongerna hade varit för stora och biografen hade då inte kunnat utnyttja stolskapaciteten på bästa möjliga sätt. Ytterligare en möjlig orsak som en av de mindre biograferna nämnt är att distributörerna inte tillhandahöll alla svenska filmer som man ville visa.

Allmänt fanns dock viljan att visa svensk film hos biograferna. Som framgår av tabellen ovan hade projektsalongerna i samtliga ortskategorier en hög andel svensk film under jämförelseperioden. Detta pekar på att publiken för svensk film framförallt avgörs av filmernas innehåll, publika kvalitet och tydlighet gentemot dess målgrupper, i kombination med att distributörerna gör dem tillgängliga för de biografer som efterfrågar dem. En slutsats av projektet är därmed att det inte är rimligt att lägga ansvaret för att öka publiken för svensk film på biograferna.

6. Sammanfattning och slutsatser

Resultatet av det digitala projektet pekar på att ett offentligt stöd till digitalisering på kort tid kan ge tydliga effekter. En slutsats är också att ett offentligt stöd till digitalisering kan göra större skillnad för mindre biografier, då den digitala tekniken kan lösa problem som främst rör denna kategori av biografier.

Den digitala tekniken har ökat de mindre biografernas tillgång till film, och bidragit till ett breddat utbud på projektbiograferna. Trots detta upplever flera av biograferna att det fortfarande har varit svårt att få tag på smalare film. En satsning som omfattar fler salonger i större städer skulle kunna öka distributörernas incitament att lansera filmer digitalt och därmed öka förutsättningarna för ett brett utbud ytterligare. Att digitaliseringen skulle leda till enklare snarare än mångfald stöds inte av resultatet av detta projekt. Möjligtvis stämmer denna hypotes för multiplex i större städer, där en stark dominans av amerikansk 3D-film har sammanfallit med digitaliseringen. Detta understryker ytterligare att det är för mindre biografier som de positiva effekterna av digitaliseringen är som störst.

Biobesöken gick generellt ner under mätperioden, men de projektsalonger som låg på mindre orter hade en mindre nedgång än övriga salonger i samma ortskategorier. Detta tyder på att de haft en mer gynnsam tillgång till film (fler och tidigare) än vad de haft tidigare. Men det speglar också att många av biograferna har jobbat aktivt med marknadsföring och publikarbete samt att kvaliteten på visningarna i och med digitaliseringen var bättre än tidigare. Allra sämst besöksutveckling hade projektets multiplexsalonger, vilka minskade besöken mer än den generella utvecklingen på större orter.

Trots att särskilda krav på visning av svensk film ställdes på biograferna i projektet uppnåddes inte målet om en ökad publik för svensk film. En förklaring till detta är att utbudet av svenska publikdragande filmer var begränsat och att biograferna därmed inte kunde leva upp till kraven utan att det skulle få negativa följder för verksamheten. Biograferna kan inte styra utbudet av svensk film, och därmed är sådana krav orealistiska att ställa. Dock var andelen svensk film generellt mycket högre för de mindre biograferna i projektet än för multiplexsalongerna, vilket tyder på att repertoarkrav är svårare att följa för större kommersiella biografföretag.

En effekt av det digitala projektet är också att kunskapen om digital bio har ökat, inte bara inom filmbranschen, utan också bland politiska beslutsfattare och inom media. Denna rapport kan förhoppningsvis bidra till att kunskapen om digital bio ökar ytterligare.